

ΑΝΩΤΑΤΗ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΗ
ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ

Χριστιανική Γραμματεία Ι

Ενότητα 1-Α7: Απολογητές (2^{ος} αιώνας μ.Χ.)

Αναστάσιος Γ. Μαράς, Δρ Θ.
Πρόγραμμα Ιερατικών Σπουδών

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗ
επένδυση στην κοινωνία της γνώσης

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΣΠΑ
2007-2013
Πρόγραμμα για την ανάπτυξη
ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

Άδειες Χρήσης

- Το παρόν εκπαιδευτικό υλικό υπόκειται σε άδειες χρήσης Creative Commons.
- Για εκπαιδευτικό υλικό, όπως εικόνες, που υπόκειται σε άλλου τύπου άδειας χρήσης, η άδεια χρήσης αναφέρεται ρητώς.

Χρηματοδότηση

- Το παρόν εκπαιδευτικό υλικό έχει αναπτυχθεί στα πλαίσια του εκπαιδευτικού έργου του διδάσκοντα.
- Το έργο «**Ανοικτά Ακαδημαϊκά Μαθήματα στο Πανεπιστήμιο Αθηνών**» έχει χρηματοδοτήσει μόνο τη αναδιαμόρφωση του εκπαιδευτικού υλικού.
- Το έργο υλοποιείται στο πλαίσιο του Επιχειρησιακού Προγράμματος «Εκπαίδευση και Δια Βίου Μάθηση» και συγχρηματοδοτείται από την Ευρωπαϊκή Ένωση (Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο) και από εθνικούς πόρους.

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

Σκοποί ενότητας

- Να αναδείξει σημαντικούς συγγραφείς Απολογητές.

Περιεχόμενα ενότητας 1/3

- Απολογητές.
- Χαρακτηριστικά.
- Αριστείδης Αθηναίος (περίπου 140).
- Αθηναγόρας Αθηναίος (περίπου 180).
- Αθηναγόρας, Πρεσβεία περί Χριστιανών (177-180).
- Αθηναγόρας Περί αναστάσεως.

Περιεχόμενα ενότητας 2/3

- Αθηναγόρας (θεολογία).
- Ιουστίνος (110-165).
- Α΄ Απολογία Ιουστίνου.
- Β΄ Απολογία Ιουστίνου (πριν το 150).
- Θεόφιλος Αντιοχείας (περίπου 180).

Περιεχόμενα ενότητας 3/3

- Προς Διόγνητον.
- Τατιανός ο Σύρος.
- Ανώνυμες απολογίες.

Απολογητές

- Απολογητές Έλληνες χριστιανοί συγγραφείς του 2^{ου} αιώνα οι οποίοι συνέγραψαν απολογίες με σκοπό να ματαιώσουν ή να μετριάσουν την ένταση των διωγμών και να ανασκευάσουν τις κατηγορίες κατά των Χριστιανών . Αυτοί είναι οι: Κοδράτος, Ιουστίνος, Αριστείδης, Αθηναγόρας, Θεόφιλος Αντιοχείας, Τατιανός, ο άγνωστος συγγραφέας της Επιστολής προς Διόγνητον, Ερμείας, κ.ά.

Χαρακτηριστικά 1/3

- Συνεχίζεται μέχρι την παρακμή των Εθνικών, επανεμφανίζεται απέναντι στο Ισλάμ, στις μέρες μας κατά αθεϊστών και αντιχριστιανών.
- Δυο κατηγορίες: κατά Ιουδαίων, κατά Εθνικών.
- Νόμος και σημασία του, προφητεία και το νόημά της, το μήνυμα για όλα τα έθνη.
- Δικηγόροι του Χριστιανισμού.
- Ο Χριστιανισμός παλαιός όσο και ο Μωυσής.
- Δικάζονται για το όνομα όχι για πράξεις.

Χαρακτηριστικά 2/3

- Ζουν εντίμως και σέβονται τις αρχές.
- Δεν ασχολούνται πολύ με λαϊκές κατηγορίες.
- Η χριστιανική πίστη δεν είναι παράλογη.
- Χτυπούν την αταξία των θεών, την οργανιαστική λατρεία, τις αντιφάσεις των φιλοσόφων, την ανηθικότητα της τέχνης.

Χαρακτηριστικά 3/3

- Απέναντι στη Φιλοσοφία: 1. Ασυμβατότητα (κυρίως οι μη Έλληνες), 2. Περιθώρια συνύπαρξης.
- Αθήνα;
- Ανεπαρκής θεολογία.

Αριστείδης Αθηναίος (περίπου 140) 1/2

- Απέστειλε απολογία στον αυτοκράτορα Αντωνίνο.
- Διασκευασμένη στο Βαρλαάμ & Ιωάσαφ 8^{ος} αι.
- Κοσμολογικό στοιχείο απόδειξης Θεού (κείμεν.).
- Τρία θρησκευτικά είδη ανθρώπων:
Ειδωλολάτρες, Ιουδαίοι, Χριστιανοί.

Αριστείδης Αθηναίος (περίπου 140) 2/2

- Τελείως ξένος ο Ιουδαϊσμός στο Χριστιανισμό.
- Κατανόηση και ηπιότητα για τον εθνικό κόσμο.
- Πρόδρομος του Ιουστίνου.

Αθηναγόρας Αθηναίος (περίπου 180) 1/2

- Αγνοήθηκε από τους αρχαίους γραμματολόγους, φιλόσοφος με Σχολή.
- Σώθηκαν δυο έργα του: Πρεσβεία περί Χριστιανών και Περί αναστάσεως.
- Διώκονται εξαιτίας του ονόματός τους.
- Θεία πνοή στον άνθρωπο κάνει τους φιλοσόφους και ποιητές να θεολογούν ανεπαρκώς αλλά ορθά.

Αθηναγόρας Αθηναίος (περίπου 180) 2/2

- Προφήτες: οι άριστοι των Ιουδαίων. Σ' αυτούς η θεία πνοή γίνεται θείο πνεύμα.
- Αθανασία ψυχής (Πλάτων) ⇒ αναγκαιότητα ανάστασης σώματος.
- Σώμα : σύζυγος οικείου πνευματικού στοιχείου.

Αθηναγόρας, Πρεσβεία περί Χριστιανών (177-180)

- Απευθύνεται στους αυτοκράτορες Μάρκο Αυρήλιο (161-180) και Κόμοδο (180-192).
- Όλες οι θρησκευτικές ομάδες της αυτοκρατορίας διατηρούν την ελευθερία τους και μόνο οι Χριστιανοί διώκονται, για το όνομα και όχι για τη διαγωγή τους.
- Πρόσχημα η αθεΐα των Χριστιανών.
- Οιδιπόδειες μίξεις – παροιμία «ή πόρνην τήν σώφρονα».
- Θυέστεια δείπνα – αποφυγή παρακολούθησης αιματηρών αγώνων.

Αθηναγόρας Περί αναστάσεως

- Τυπικά φιλοσοφικό κείμενο.
- Αντιμετωπίζει τις αντιρρήσεις Φιλοσοφίας και Γνωστικισμού για την ανάσταση των σωμάτων.
- Βασίζεται κυρίως στην αριστοτελική τελολογία.

Αθηναγόρας (θεολογία)

- Θεία πνοή μέσα στον άνθρωπο κάνει φιλοσόφους και ποιητές να θεολογούν ανεπαρκώς, αλλά με ορθότητα (κείμ.).
- Υπερτονίζει την ιδέα της μονοθεΐας, στην οποία συγκλίνουν Ιουδαίοι και προφήτες.
- Φανέρωση Θεού στην κτίση (εμμελές όργανον).
- Το σύνολο της αλήθειας το έχουν μόνο οι Χριστιανοί.
- Αθανασία ψυχής σύνδεση με σώμα (αγαθό από την αρχή ως το τέλος).

Ιουστίνος (110-165) 1/6

- Έλληνας από τη Νεάπολης Σαμάρειας.
- Οπαδός της θεωρίας των ιδεών (Πλάτων).
- Όραμα γέροντα: Ο ανθρώπινος νους δεν μπορεί να δει το Θεό χωρίς το Άγ. Πνεύμα.
- Φιλοσοφική Σχολή στη Ρώμη-Μάρτυρας.

Ιουστίνος (110-165) 2/6

- Κοιμητήριο Πρισκίλλας: ΜΧΟΥΣΤΙΝΟΣ.
- Διάλογος προς Τρύφωνα (155): Ταρφών (135).
- Αξία: Νόμου – Χριστού.
- Το Αγ. Πνέυμα αποκάλυψε με παραβολές, αυτενέργεια ανθρώπων-μωρία Ιουδαίων.

Α' Απολογία Ιουστίνου

- Λείπουν οι κατηγορίες για ατομικά εγκλήματα, οι Χριστιανοί διώκονται συλλογικά για το όνομά τους, κατηγορίες εξαιτίας φήμης και φόβου.
- Προφήτες: φωτίζουν το πρόσωπο Χριστού.
- Οι φιλόσοφοι αληθινοί όταν συμφωνούν ή δανείζονται από την Π. Διαθήκη.
- Αναφορές σε Βάπτισμα και Θ. Ευχαριστία.
- Έκκληση στους αυτοκράτορες να τιμήσουν ή να περιφρονήσουν, αλλά να μη θανατώσουν όσους δεν έβλαψαν κανένα.
- Φιλόσοφοι και ποιητές πλησίασαν την αλήθεια δανειζόμενοι από τους Προφήτες ή το αντίθετο εμπνεόμενοι από δαίμονες.

Β' Απολογία Ιουστίνου (πριν το 150)

- Αντιπαραβολή Φιλοσοφίας – Χριστιανισμού.
- Διώχθηκαν και όσοι φιλόσοφοι διακήρυξαν την αλήθεια.
- Σπερματικός λόγος.
- Ο Χριστιανισμός η αληθινή Φιλοσοφία.

Ιουστίνος (110-165) 3/6

- Χριστοκεντρικές φιλοσοφικές σκέψεις όχι Σύστημα Φιλοσοφίας.
- Στωϊκός-πλατωνικός Λόγος: θεία δύναμη που διαποτίζει τα πάντα ως σπερματικός λόγος (χρήση από: Ιωάννη, Ιγνάτιο και από ορισμένους Γνωστικούς).
- Λόγος: πρόσωπο, όχι δύναμη, θεοφάνειες ΠΔ.
- Τέλειος Λόγος-οριστική θεοφάνεια, ενανθρώπιση-Χριστός.
- Σπερματικός Λόγος.

Ιουστίνος (110-165) 4/6

- Ρευστή και αδύναμη Τριαδολογία εποχής.
- Λόγος και Πνεύμα, κάπως κατώτεροι Πατέρα.
- Γέννηση από την ελεύθερη θέληση του Πατέρα όχι αναγκαστικά.
- Προσπάθεια παράστασης ενδοτριαδικής κίνησης και κοινωνικότητας.
- Σύγχυση και αστάθεια στην ανθρωπολογία.

Ιουστίνος (110-165) 5/6

- Αθάνατη ψυχή, χαριστικά.
- Τρίτο στοιχείο το πνεύμα δίνει ικανότητα μετά θάνατον ζωής στους δίκαιους.
- Μετά θάνατον ζουν τιμωρούμενοι οι άδικοι.
- Δεν έχουν πνεύμα, ζουν εξαιτίας της ψυχής.
- Ψυχή χωρίς πρωτογενή αλλά με επίκτητη αθανασία, ως συνέπεια της ακτινοβολίας της χάρητος του Θεού.

Ιουστίνος (110-165) 6/6

- Κατά προϋπαρξης, αυθυπαρξίας ψυχής ⇒ χάσμα πλατωνισμού Χριστιανισμού (Αθηναγόρας, Αθανάσιος, κ.ά.).
- Επαφή ανθρώπου-Θεού με αποκάλυψη ⇒ σπερματικός λόγος, μονοθεϊστικά στοιχεία στην ελληνική φιλοσοφία.
- Δαίμονες-εκτροχιασμός ανθρώπου-διωγμοί.
- Αυτεξούσιο, 2^α παρουσία, χιλιασμός.

Θεόφιλος Αντιοχείας (περίπου 180)

1/3

- Σώζεται μόνο ένα έργο Προς Αυτόλυκον (3 βιβλ.).
- Θεολογία, Κοσμολογία, Ανθρωπολογία.
- Αξιολόγηση του Χριστιανισμού σε σχέση με τη Φιλοσοφία.
- Η θεια γνώση εξαρτάται από την ποιότητα της ζωής του ανθρώπου.
- Η γνώση αναλύεται σε πίστη και αυτή συνδέεται με την ηθική καθαρότητα.
- Ο νους άχρηστος γιατί ο Θεός είναι απερινόητος και απρόσιτος λογικά.

Θεόφιλος Αντιοχείας (περίπου 180)

2/3

- Δεν ασχολείται με το ζήτημα της ουσίας Θεού.
- Θεός, από το θέειν δηλαδή από την **ενέργεια** του Θεού, η οποία θέτει τα πάντα σε κίνηση.
- Θεός, Λόγος, Σοφία : Τριάς.
- Λόγος «υπουργός» του Θεού κατά τη δημιουργία.

Θεόφιλος Αντιοχείας (περίπου 180)

3/3

- Η πρόνοια και το κάλλος του δημιουργού στα δημιουργήματα.
- Κοσμολογία : Ιουδαϊκή.
- Άνθρωπος: αμέσως μετά την Τριάδα (Τετράδα).
- Με τη πτώση δεν χάθηκε κάποιο σημαντικό προσόν αλλά μια ευκαιρία, η οποία δίνεται πάλι με τη θεογνωσία ⇒ Παραθεωρεί έργο Χριστού.
- Ο Χριστιανισμός έχει τη δική του παράδοση, την Π. Διαθήκη.

Προς Διόγνητον

- Διόγνητος: ένας από τους δασκάλους του Μάρκου Αυρηλίου;
- Γιατί άργησε ο Χριστιανισμός; Για να συναισθανθούν οι άνθρωποι μέσα από τα έργα τους την αναξιότητά τους και να δεχθούν το Θεό (απαντά όπως ο Αριστείδης).
- Σύγκριση υπερκόσμιου βίου με τον εγκόσμιο (βλ. κείμενο).
- Χριστιανοί: η ψυχή του κόσμου.
- Περί δυο πολιτειών (Βασίλειος, Αυγουστίνος).

Τατιανός ο Σύρος

- Μαθητής του Ιουστίνου. Ρώμη – Ανατολή.
- Έλληνας: ο ειδωλολάτρης.
- Λόγος προς Έλληνας: κάθε τι καλό προέρχεται από τους βάρβαρους ο Χριστιανισμός ανώτερος και παλαιότερος επειδή προέρχεται από το Μωϋσή.
- Διάκριση Λόγου του Θεού (εσωτερικού) και εξωτερικού Λόγου.
- Αρχηγός Εγκρατιτών. Στοιχεία Γνωστικισμού.
- Διατεσσάρων Ευαγγέλιον με βάση τον Μάρκο.

Ανώνυμες απολογίες

- Λόγος προς Έλληνας: συγγραφέας ίσως ο μαθητής του Ωριγένη Αμβρόσιος.
- Λόγον παραινετικόν προς Έλληνας: Συγκρίνονται οι διδάσκαλοι και οι διδασκαλίες εθνικών και χριστιανών.
- Περί αναστάσεως: συγγραφέας μαθητής Ιουστίνου.
- Ερμείας, Διασυρμός των έξω Φιλοσόφων.

Τέλος Ενότητας

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ & ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ, ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ & ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΥ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ